

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

**ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ УМОВ НА РІВЕНЬ
САМООЦІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Курсова робота

Студентки 35 групи

Соціально-психологічного факультету

Сиротюк Наталії Борисівни

Науковий керівник

Ю.Ю. Дем'янчук

Житомир - 2009

Зміст

Вступ.....	3
Розділ I. Поняття етапів становлення особистості дошкільника та його самооцінка при впливі соціальних умов.....	6
1.1. Початковий етап формування особистості дитини	6
1.2. Розвиток самосвідомості дитини дошкільного віку.....	10
1.3. Самооцінка дошкільника та умови його розвитку	16
Розділ II. Дослідження впливу соціальних умов на рівень самооцінки дітей дошкільного віку.....	21
2.1. Вибір методик для проведення дослідження самооцінки у дітей дошкільного віку при впливі соціальних умов.....	21
2.2. Аналіз отриманих результатів.....	22
2.3. Рекомендації батькам, які зацікавлені в формуванні адекватної самооцінки у дошкільників	27
Висновки.....	29
Список використаної літератури.....	31
Додатки	

Вступ

Самооцінка є центральною ланкою мимовільної саморегуляції, визначає напрямок і рівень активності людини, її відношення до світу, до людей, до самого себе. Являє собою складний по психологічній природі феномен. Вона включена в безліч зв'язків і відносин з усіма психічними утвореннями особистості й виступає в якості важливої детермінанти всіх форм і видів її діяльності і спілкування.

Джерела вміння оцінювати себе закладаються в ранньому дитинстві, а розвиток і вдосконалювання його відбувається протягом всього людського життя.

У психологічній літературі як вітчизняній, так і закордонній самооцінці приділена велика увага. Питання її онтогенезу, структури, функцій, можливостей спрямованого формування обговорюються в роботах Л.І.Божович, І.С.Кону, М.І.Лисиною, А.І.Ліпкіною, Е.Еріксона, К.Роджерса та інших психологів. Самооцінка інтерпретується як особистісне утворення, що приймає участь у регуляції поведінки й діяльності, як автономна характеристика особистості, її центральний компонент, що формується при активній участі самої особистості і відображує своєрідність її внутрішнього світу.

Провідна роль приділяється самооцінці в рамках дослідження проблем самосвідомості: вона характеризується як стрижень цього процесу, показник індивідуального рівня його розвитку, його особистісний аспект, органічно включений у процес самопізнання. Із самооцінкою зв'язуються оцінні функції самопізнання, що включають в себе емоційно-ціннісне відношення особистості до себе, специфіка розуміння нею самої себе.

Як основні умови розвитку самооцінки психологи висувують такі фактори, як спілкування з оточуючими й власна діяльність дитини. У спілкуванні засвоюються форми, види й критерії оцінок, в індивідуальному досвіді відбувається їхня апробація, наповнення особистісними змістами. З оцінок себе навколишніми дитина поступово виокремлює критерії й способи оцінювання

іншого й переносить їх на себе. "Накладення" один на одного критеріїв оцінки й способів оцінювання й породжує діяльність самооцінювання.

Структура самооцінки представлена двома компонентами - когнітивним і емоційним. Перший відображає знання людини про себе, другий - його відношення до себе як міру задоволеності собою.

У діяльності самооцінювання ці компоненти функціонують у нерозривній єдності: у чистому виді не може бути представлено ні те, ні інше. Знання про себе, що здобуваються суб'єктом у соціальному контексті, неминуче обростають емоціями, чинність і напруженість яких визначається значимістю для особистості оцінюваного складу.

Основу когнітивного компонента самооцінки становлять операції порівняння себе з іншими людьми, зіставлення своїх якостей з виробленими еталонами, фіксація можливої неузгодженості цих величин.

У ранньому віці у дітей відзначається слабкий розвиток когнітивного компонента самооцінки, в образі самого себе превалює емоційна складова, що відображає глобально-позитивне відношення дитини до себе, запозичене з відносин дорослих.

Вступаючи в дошкільний вік, дитина усвідомлює тільки сам факт, що вона існує. Поки ще вона по-справжньому нічого не знає про себе, про свої якості. Прагнучи бути, як дорослий, дитина трьох-чотирьох років не враховує своїх реальних можливостей. Вона просто приписує собі всі позитивні, схвалювані дорослими якості, часто навіть не знаючи, у чому вони заключаються.

Метою написання курсової роботи є проведення дослідження соціальних умов на рівень самооцінки дітей дошкільного віку.

Предметом дослідження в курсовій роботі виступає процес дослідження впливу соціальних умов на рівень самооцінки у дітей дошкільного віку при використанні різних методів.

Об'єктом дослідження в роботі є діти середніх та старших груп дитячого садка № 5 у М. Житомирі.

При написанні курсової роботи нам необхідно виконати такі завдання:

- розглянути початковий етап формування особистості дитини;
- порядок розвитку самосвідомості дитини дошкільного віку;
- становлення самооцінки дошкільника та умови його розвитку;
- визначити методи для проведення дослідження самооцінки у дітей дошкільного віку при впливі соціальних умов;
- зробити аналіз результатів дослідження
- надати рекомендації батькам, які зацікавлені у формуванні адекватної самооцінки у дітей дошкільного віку.

Розділ І. Поняття етапів становлення особистості дошкільника та його самооцінка при впливі соціальних умов

1.1. Початковий етап формування особистості дитини

Розвиток особистості дитини включає дві сторони. Одна з них полягає в тому, що дитина поступово починає розуміти навколишній світ і усвідомлює своє місце в ньому; це породжує нові типи мотивів поведінки, під впливом яких дитина робить ті або інші вчинки. Інша сторона розвитку почуття і волі. Вони забезпечують дієвість цих мотивів, стабільність поведінки, його відому незалежність від зміни зовнішніх обставин.

Дитина психологічно відділяється від близьких дорослих, з якими раніше була нерозривно зв'язана, протиставляється їм у всьому. Власне Я дитина віддаляється від дорослих і стає предметом його переживань. З'являється почуття «Я сам», «Я хочу», «Я можу». Характерно те, що саме в цей період багато дітей починають використовувати займенник «я» (до цього вони говорили про себе в третій особі: «Сашко грає», «Каті чаю»). Д.Б. Ельконін визначає новотвір кризи трьох років, як особиста дія й свідомість «Я сам». Але власне Я дитина може виділятися й усвідомлюватися, тільки відштовхуючись і протиставляючись іншому Я, відмінному від його власного. Відділення й віддалення себе від дорослого приводить до того, що дитина починає по-іншому бачити й сприймати дорослого. Раніше дитину цікавили насамперед предмети, вона сама була безпосередньо поглинена своїми предметними діями і як би поєднувалась з ними. Всі її афекти лежали саме в цій сфері. Предметні дії закривали фігуру дорослого й власне Я дитини.

З відділенням себе від своєї дії й від дорослого, відбувається нове відкриття себе й дорослого. Дорослі з їхнім відношенням до дитини як би вперше виникають у внутрішньому світі дитячого життя. З миру, обмеженого предметами, дитина переходить у світ дорослих людей, де його Я займає нове місце. Відділившись від дорослого, вона вступає з ним у нові відносини.

Л.И. Божович зв'язує новотвору кризи трьох років з появою «системи Я», у якій домінує потреба в реалізації й затвердженні власного Я. Як наслідок

виникнення «системи Я» з'являються інші новотвори, самим значним з яких є самооцінка й пов'язане з нею прагнення «бути гарним». Поява цього прагнення приводить до істотного ускладнення внутрішнього життя дитини: з одного боку, він хоче діяти за своїм розсудом, з іншого боку - відповідати вимогам значимих дорослих. І саме тут і формується найважливіша якість дошкільного віку - супідрядність мотивів.

Основний шлях впливу дорослих на розвиток особистості дітей - організація засвоєння моральних норм. Ці норми засвоюються дитиною під впливом зразків і правил поведінки. Зразками поведінки для дітей служать, насамперед, самі дорослі - їхні вчинки, взаємини. Дитина схильна їм наслідувати, переймати їхні манери, запозичити в них оцінку людей, подій, речей. Але, справа не обмежується близькими людьми. Дитина дошкільного віку знайомиться з життям дорослих багатьма шляхами - спостерігаючи їхню працю, слухаючи розповіді, вірші, казки. Як зразок для нього виступають поведінка тих людей, які викликають любов, повагу й схвалення навколишніх. Дорослі навчають дитину правилам поведінки, і ці правила ускладнюються на протязі дошкільного дитинства. Також саме дорослі організують повсякденне поведіння дітей і забезпечують вправа в позитивних вчинках. Пред'являючи дітям вимоги та оцінюючи їхні вчинки, дорослі домагаються від дітей виконання правил. Поступово й самі діти починають оцінювати свої вчинки, виходячи з подань про те, якого поведіння чекають від них навколишні.

Супідрядність мотивів є найважливішим новотвором у розвитку особистості дошкільника. Виникаюча ієрархія мотивів надає певну спрямованість всьому поведінню. У міру розвитку з'являється можливість оцінювати не тільки окремі вчинки дитини, але і його поведіння в цілому як гарне й погане. Якщо головними мотивами поведіння ставати суспільні мотиви, дотримання моральних норм, дитина у більшості випадків буде діяти під їх впливом, не піддаючись протилежним спонуканням, що штовхають його на те, щоб, наприклад, скривдити іншого або збрехати. Навпроти, перевага в дитині мотивів, що змушують одержувати особисте задоволення,

демонструвати свою перевагу над іншими, може привести до серйозних порушень правил поведінки. Тут будуть потрібні спеціальні виховні міри, спрямовані на перебудову несприятливо складних основ особистості. Звичайно, після того як виникла супідрядність мотивів, дитина необов'язково у всіх випадках керується тими самими мотивами. Такого не буває й у дорослих. У поведженні будь-якої людини, виявляється безліч різноманітних мотивів. Але супідрядність приводить до того, що ці різноманітні мотиви втрачають рівноправність, вибудовуються в систему.

Як показує практика, для формування самостійності в поведженні (а потім і в міркуванні) дитина повинна навчитися в кожному конкретному випадку виділяти найважливіше, істотне й розбиратися в тому, що головніше. Але це далеко не відразу дається дітям. Хоча дошкільник може керуватися різними відомими йому мотивами: обов'язками, дорученням мами, власним бажанням або почуттям до товариша, у нього ще немає звичайної супідрядності всіх мотивів, їхньої ієрархії. Тому п'яти-, шестирічна дитина не рідко попадає в конфліктні ситуації. І в них найчастіше підкоряється тому спонуканню, що емоційно найбільш сильне і яскраве.

Приклад: Оля (п'ять років сім місяців) укладає ляльку спати, роздягнула неї. Мама вже другий раз кличе Олю вечеряти, але дівчинка продовжує укладати ляльку. Мама гнівається за неслухняність. Але Оля у свою чергу гнівається на маму. Вона не може залишити свою дочку: Адже вона ж роздягнена, як же я можу піти. Зараз укрию ковдрочкою і тоді піду.

Батько посилає Сергія (шість років вісім місяців) на кухню, щоб він допоміг бабусі зібрати картоплю, що розсипалася. Хлопчик, зайнятий цікавою грою, не хоче її переривати. На сердите питання батька, чому ж Сергій не пішов на кухню, хлопчик відповідає, що мама не дозволяє йому бути на кухні в тому костюмі, що на ньому одягнений. Так дитина знайшла найбільш відповідний його бажанням мотив, що виправдує його дії.

Вітя (шість років чотири місяці) довідається, що старший брат - другокласник Боря - одержав двійку за невиконаний урок.

Вітя: Ой, як мама розсердиться! А тебе покарають? Так?

Боря: От ще, а я не скажу мамі про двійку, вона й не довідається.

Вітя: А хіба можна обманювати? Це ж не добре!

Боря: А що ж, засмутити краще? Нічого ти не розумієш? Як мама довідається, коли я вже виправлю двійку, і вона не засмутиться, а зараз, звичайно розсердиться, і мені влетить. Краще не говорити. Треба маму берегти.

Вітя здивований. Він одержав урок обходу важких життєвих ситуацій. Але для нього ще суужніше стало вирішити питання про те, що головніше.

Дослідження К.М. Гуревича, Н.М. Матюшиной показали, що протягом дошкільного періоду, супідрядності мотивів відбуваються більші зміни. У двох-, трьох літнього маляти взагалі ніяких внутрішніх конфліктів не виникає. Приваблива мета безпосередньо викликає з його боку відповідні дії. Бажання одержати те, що подобатися, - єдиний мотив дій дитини дошкільника. Але введення заборони вже вносить істотні ускладнення в його дії. Тепер необхідність підкоритися правилу вступає в боротьбу із власним бажанням. У кожному випадку треба вирішувати, що важливіше. Тут виникає початок неслухняності, коли, підкоряючись своїм особистим спонуканням, дитина ігнорує вимоги дорослих.

У старшому дошкільному віці, коли ускладнюються відносини дітей з навколишніми, коли всі частіше їм самим доводиться визначати своє відношення до чого, оцінювати свої вчинки й обов'язкові правила ставати більше, зіткнення різних мотивів стають частіше й гостріше. Особливо важко дітям вибирати між особисто значимими й суспільно значимими мотивами.

До особисто значимого ставляться не тільки різні егоїстичні бажання, що виражають потребу дитини в солодкому, привабливому, в одержанні якоїсь іграшки, тобто мотиви особистої вигоди. До особисто значимого й пережите дитиною почуття власного гідності, острах глузування, зневага з боку однолітків, щоб сховати своє невміння, не підготовленість, пропущену помилку, діти іноді йдуть на обман, навмисне порушуючи правила.

З іншого боку, дитина може відмовитися від привабливої гри, заради більш важливого для нього, хоча, можливо, і більше нудного заняття, схвалюваного дорослим. Якщо старший дошкільник зазнав невдачі в якому-небудь важливій

для нього справі, то це не вдається компенсувати задоволенням, отриманим по «іншій лінії» (як це відбувається у малят). Тому що однією із сторін розвитку мотивів поведінки в дошкільному віці є підвищення їхньої усвідомленості. Дитина починає віддавати собі усе більше ясний звіт у спонукальних чинностях і наслідках своїх учинках. Це може бути у зв'язку з тим, що у дошкільника розвивається самосвідомість - розуміння того, що він собою представляє, якими якостями володіє, як ставляться до нього навколишні та чим викликається це відношення. Найбільш явна самосвідомість проявляється в самооцінці, тобто в тому, як дитина оцінює свої досягнення й невдачі, свої якості й можливості.

Наприклад, дитина не впоралась із запропонованим завданням і сильно засмутилась через це. Але їй сказали, що вона все-таки молодець і вручили, як і всім іншим, більше успішним дітям, невеликий приз - смачну цукерку. Він, однак, взяв цю цукерку без усякого задоволення й рішуче відмовився неї з'їсти, а його прикрість нітрохи не зменшилася. Через невдачу, незаслужена цукерка виявилася для нього «гіркою».

Таким чином, до початку шкільного періоду дитинства дитина не тільки стає суб'єктом діяльності, але й усвідомлює себе як суб'єкта. Формується його самосвідомість, здатність до самооцінки своїх дій, учинків, переживань.

1.2. Розвиток самосвідомості дитини дошкільного віку

Під самосвідомістю варто розуміти процес усвідомлення своєї особистості, свого «Я», як фізичної, духовної й суспільної істоти. Самосвідомість - це знання й у той час відношення до себе як до певної особистості. Всі сторони особистості (фізична, духовна, суспільна) перебувають у найтіснішій єдності, впливають один на одного. Процес усвідомлення цих сторін особистості, є складний єдиний процес. Усвідомлення себе як фізичної істоти, є й відношення до себе як до певного живого організму, що володіє відомими фізичними якостями. Коли ми говоримо про усвідомлення себе як духовної істоти, то тут на перший план виступають знання й відношення до себе, як до особистості що

пізнає, що переживає й діє. Нарешті, усвідомлення себе як суспільної істоти, укладається в усвідомленні своєї суспільної ролі, свого місця в колективі.

Виникнення й розвиток самосвідомості дитини протягом перших 7 років життя нерозривно пов'язані з розвитком міжособистісних відносин з іншими. Розглянемо етапи цього розвитку.

Дитина раннього віку відношення до самої себе запозичає у дорослих. Тому він називає себе в третій особі (Дмитрику чаю, «Дати Даші пірамідку») і не рідко розмовляє із собою, як зі стороннім: умовляє, лає, дякує. Злитість із іншими людьми, що випробовує дитина, не рідко проявляється в його висловленнях. Хлопчик, якому батьки говорять: «Сашенька, ми йдемо в гості, запитує: «А ми мене візьмемо? Тут «ми» ужите для позначення всієї родини, включаючи й самої дитини: всі ми - і ти, і ти і я.

Усвідомлення себе як постійного джерела різноманітних бажань і дій, відділеного від інших людей, відбувається до кінця третього року життя під впливом зростаючої практичної самостійності дитини. Дитина починає опановувати виконанням різноманітних предметних дій без допомоги батьків, засвоює найпростіші навички самообслуговування. Він опановує прямоходінням, мовою, предметно-маніпулятивною діяльністю. У неї виникають особливі почуття, які в психології названі почуттями самолюбства: почуття гордості й почуття сорому (первинні прояви емоційно-ціннісного компонента самосвідомості). Закінчується цей період воістину епохальною подією дитина починає вперше затверджуватися як особистість. Вона починає розуміти що, ту або іншу дію виконує саме вона. Зовні це розуміння виражається в тому, що дитина починає говорити про себе не в третій, а першій особі: «Я сам», «Я буду», «Я хочу», «Дай мені», «Візьми мене із собою». У спілкуванні з дорослими вона навчається відокремлювати себе від інших людей.

Вступаючи в дошкільний вік, дитина усвідомлює тільки сам факт, що вона існує, по-справжньому ще нічого не знаючи про себе й про свої якості. Прагнучи бути як дорослий дитина раннього віку не враховує своїх реальних можливостей. Це досить явно виявляється в кризу трьох років.

Незабаром дитина починає порівнювати себе з дорослими. Вона хоче бути такою, як дорослі, вона хоче виконувати такі ж дії, користуватися такою ж незалежністю й самостійністю. І не потім (коли-небудь), а зараз, тут і негайно. Тому, в нього з'являється прагнення до волевиявлення: він прагне до самостійності, до протиставлення своїх бажань бажанням дорослих. Так виникає криза раннього віку. Дорослі в цей період зазнають значних труднощів у взаєминах з дитиною, зіштовхуються з її впертістю, негативізмом.

Андрій (2 роки 10 місяців). Йому подобається говорити неналежні слова. Коли гнівається на свою бабусю, дражнить: «бабулетка».

Денис (2 роки 11 місяців) Негативний. Прошу: «віднеси, дитинка, цей кухоль на кухню».

Денис категорично заявляє: «Немає!»

- Ну що ж! Виходить, віднесе Кирюша.

Денис біжить слідом за братом на кухню, бере кружку, вертається в кімнату, ставить кружку на колишнє місце, знову бере й несе на кухню.

Немає ще скільки-небудь обґрунтованої й правильної думки про себе й у молодшого дошкільника, що приписує собі всі позитивні, схвалювані дорослими якості, часто навіть не знаючи, у чому вони виражаються. Коли одна дитина стверджує що вона акуратна запитали, що це значить, вона відповіла: «Я не боюся». Інші діти, що теж пишаються своєю акуратністю, на це питання відповідали: «Не знаю».

Для того щоб навчитися правильно оцінювати себе, дитина повинна спочатку навчитися оцінювати інших людей, на яких вона може дивитися як би з боку. А це відбувається далеко не відразу. У цей період, оцінюючи однолітків, дитина просто повторює думки, висловлені про них дорослими. Те ж саме відбувається і при самооцінці («Я гарний, тому що мама так говорить»).

Статева ідентифікація, ототожнення себе із представниками своєї статі, розвивається десь до трьох років, у процесі того, як дитина навчається усвідомлювати себе як майбутнього чоловіка або жінку. «Я - хлопчик» або «Я - дівчинка» стають знанням і переконанням дитини. Тут усвідомлення свого «Я» неодмінно включає в нормі й усвідомленні власної статевої приналежності.

Почуття власної статевої приналежності в нормі вже стають стійкими у дитини в молодшому й середньому дошкільному віці.

Відповідно до сприйняття самого себе як хлопчика або дівчинки дитини починає вибирати для себе ігрові ролі. При цьому діти часто групуються в ігри по ознаці статі.

У молодшому й середньому дошкільному віці виявляється доброзичлива упередженість до дітей своєї статі, що визначає розвиток самосвідомості.

В 3-4 роки діти не тільки розрізняють стать навколишніх їхніх людей, але й досить добре знають, що залежно від статі, до людини пред'являються різні вимоги: дівчатка звичайно грають у ляльки і одягаються як жінки, а хлопчики грають у машинки або, наприклад, у пожежників.

В 4 - 5 років, самостійна оцінка дитиною інших людей, їхніх вчинків і якостей спочатку залежить від його відношення до цих людей. Це проявляється, зокрема, в оцінці вчинків персонажів розповідей і казок. Будь-який вчинок гарного, позитивного героя оцінюється як гарний, поганого - як поганий. Але поступово оцінка вчинків і якостей персонажів відділяється від загального відношення до них, починає будуватися на розумінні ситуації. Прослухавши казку «Теремок», дитина відповідає на питання: «Добре або погано прийшов ведмідь?» - «Погано». «Чому він погано зробив?» - «Тому що розвалив теремок». - «Тобі ведмідь подобається чи ні?» - «Подобається. Я люблю ведмедиків».

У міру засвоєння норми й правила поведінки стають тими критеріями, якими користується дитина в оцінці інших людей. Але застосувати ці критерії до самого себе виявляється набагато складніше. Переживання, що захоплюють дитину, що штовхають її на ті або інші вчинки, приховують від нього дійсний зміст зроблених вчинків, не дозволяють неупереджено їх оцінювати. Така оцінка може стати можливою тільки на підставі порівняння своїх вчинків, якостей з можливостями, вчинками, якостями інших людей.

До старшого дошкільного віку (до 6-7 років) відношення до себе знову істотно міняється. До цього віку діти починають усвідомлювати не тільки свої конкретні дії і якості, але й свої бажання, переживання, мотиви, які, на відміну

від об'єктивних характеристик, не є предметом оцінки й порівняння, але поєднують і консолідують особистість дитини в цілому (Я хочу, Я люблю, Я прагну та ін.) все це відображається в посиленні суб'єктивної складової самосвідомості та у змінах взаємин 7-літньої дитини до інших людей. Власне Я дитини вже не настільки жорстоко фіксоване на своїх достоїнствах і оцінці своїх об'єктивних якостей, але відкрите для інших людей, їхніх радостей і проблем. Самосвідомість дитини виходить за межі своїх об'єктивних характеристик і відкрита для переживань інших. Інша дитина стає вже не тільки протилежною істотою, не тільки засобами самоствердження і предметом порівняння із собою, але й самовдоволеною особистістю, суб'єктом спілкування їх цілісного Я. Саме тому діти охоче допомагають одноліткам, співпереживають їм, і не сприймають чужі успіхи як своя поразку.

Така загальна логіка нормального вікового розвитку міжособистісних відносин дитини з іншими людьми. Але вона далеко не завжди реалізується в розвитку конкретних дітей. Широко відомо що існують різні індивідуальні варіанти в розвитку особистості дітей і їхньому відношенні до однолітків. Особливу тривогу викликають проблемні форми міжособистісних відносин (підвищена конфліктність, сором'язливість, невпевненість у собі, агресивність).

Спеціальний аналіз психологічних особливостей таких проблемних дошкільників показав, що всі ці діти не відрізняються від своїх однолітків за рівнем розвитку інтелекту, довільності або ігровій діяльності. Психологічні причини їхніх труднощів лежать в іншому.

Незважаючи на очевидні розходження поведінкових проявів, в основі всіх проблемних форм міжособистісних відносин лежить єдина психологічна підстава. Загалом його можна було б визначити як фіксацію на своїх предметних якостях або переваги оцінного, об'єктного відношення до себе та інших. Така фіксація породжує постійну оцінку себе, самоствердження. Демонстрацію своїх достоїнств та ін.

Так, агресивні діти відрізняються підвищеного прагнення до самоствердження, захисту свого Я, доказуванням своєї чинності й переваги; інші стають

для них засобами самоствердження й предметом постійного порівняння із собою.

Відмінною рисою конфліктних дошкільників є напружена потреба у визнанні й повазі однолітків, у підтримці й підкріпленні позитивної самооцінки. В основі дитячої сором'язливості лежить фіксованість на собі, постійний сумнів у цінності своєї особистості. Тривога за своє Я і страх перед оцінкою інших відмежовує втримування спільної діяльності та спілкування. Як можна бачити, в основі самих різних порушень міжособистісних відносин лежать особливості самосвідомості дитини.

Зауважимо, що в конфліктних, надзвичайно активних, агресивних дошкільників і в дітей соромливих, виявлені загальні особливості самооцінки. У загальних випадках позитивна оцінка самого себе різко розходиться з їхньою оцінкою себе очима інших. Маючи високу загальну самооцінку і вважаючи себе найкращим, дитина сумнівається в позитивному відношенні інших, особливо малознайомих. У випадку сором'язливості, ця розбіжність виражається в непевності, погляді в себе, тривожності й страху перед новими ситуаціями; у випадку агресивності - у демонстративності й постійному прагненні довести свої переваги, затвердити своє Я. Але в основі обох варіантів лежить єдина психічна підстава - фіксація на своїй самооцінці й своєму образі. «Я» дитина, як би зрощується, збігається зі своїм образом і прагне втримати його. Вона постійно дивиться на себе очима іншого, як би перебуваючи в системі дзеркал. Одні діти намагаються сховатися від цього погляду, піти в себе. Інші навпаки, милуються собою, демонструють свої достоїнства. Але в обох випадках ці дзеркала дозволяють бачити тільки себе, закриваючи навколишній світ та інших людей, у яких вони бачать тільки відношення до себе, але не їх самих.

Таким чином, самосвідомість і відношення до інших нерозривно зв'язані й взаємодоповнюють один одного; на всіх етапах вікового розвитку відношення до інших відображає особливості становлення самосвідомості дитини і його особистості в цілому.

1.3. Самооцінка дошкільника та умови його розвитку

У психічному розвитку людини, розвиток і формування вмінь відіграє найважливішу роль. Цінність особистості людини вимірюється в більшій мірі тому, що, як і для чого він уміє робити. Тому в утримуванні самосвідомості людини усвідомлення їм своїх умінь займає одне з важливих місць. Правильне усвідомлення своїх умінь є не тільки засобами й умовою успішного навчання, але має також велике виховне значення, як фактор формування кращих якостей особистості.

Відомо, що дитяча оцінка й самооцінка формується тільки при спілкуванні дитини з іншими людьми. Уже перші свідомі активні прояви дитини одержують із боку навколишні дорослі оцінки у вигляді осудження або підбадьорення. Надалі роблячи яку-небудь дію, дитина раз у раз чує: «це добре», «це погано», «цього не можна робити». Все психічне життя дитина розвивається під впливом оцінок навколишніх; кожний новий досвід, нове знання, вміння, набуте дитиною, оцінюється навколишніми. І незабаром дитина сама починає шукати оцінку своїх дій, підкріплення правильності або не правильності пізнаваної нею дійсності.

Діти, що виховуються в дитячому садку, мають досить високий рівень оцінки й самооцінки. Це й зрозуміло: їхня діяльність, їхнього вміння, їхні вчинки направляються й організуються педагогом, що об'єктивно оцінює діяльність дітей, порівнює їхні вчинки й вміння, на прикладах показуючи кращі й гірші зразки, тим самим, виховуючи в дітей прагнення порівнювати себе з іншими, оцінювати.

Звичайно оцінка вихователем якостей і вмінь дітей, відіграє більшу роль у формуванні дитячих оцінок і самооцінок. Однак, не можна не враховувати й інших факторів - оцінку дитини її рідними, а також однолітками.

Особливості дитячої оцінки або самооцінки виражається у тому, що в оцінці своїх товаришів і самих себе діти дошкільного віку не виділяють яких-небудь індивідуальних, характерних рис. Їхня оцінка носить загальний, недиференційований характер: «поганий», «гарний», «розумний»,

«нерозумний». Багато дітей середнього, а іноді й старшого дошкільного віку вживають ці поняття неадекватно, оскільки вони ще не сформувалися.

Поняттями «гарний», «розумний», «слухняний» діти користуються як тотожними, також як і поняттями «поганий», «нерозумний» вкладають утримування поняття «неслухняний». От приклади твердої оцінки якостей своїх товаришів. Шестирічний Сашко говорить: «самі гарні в нас Люся й Галя. Люся навіть краще Галі, тому що вона жодного разу не одержувала зауваження, а Галя один раз одержала».

«Гарні в нас Наташа, Міла й Аня, - говорить Віра. - Вони гарні, тому що не б'ються...» На питання: «хто ж у нас у групі самий розумний?» - ця дівчинка відповідає: «А в нас більше розумних немає. От ще трошки розумні Єгор, Іллюша і Женя, а більше нікого ні, тому що всі пустують».

Деякі п'ятирічні діти вживають порівняння «краще», «гірше» у тому ж змісті що й поняття «гарний», «поганий», бажаючи оцінювати за допомогою таких виражень: «трошки гарний», «трошки поганий», «нарівні».

На питання: «хто краще всіх співає пісеньки в групі?» Марина говорить: «Галя і я. Добре Лена співає. А Галя і я трошки. Я трошки добре й Галя трошки добре».

Віра на питання: «Хто краще всіх уміє чергувати?», - відповідає: «Всі хлопці добре чергують, усі краще».

Але більшість дітей п'яти-семи років правильно користуються цими порівняннями, і там, де у своїй оцінці вони можуть опертися на конкретний наочний матеріал, діти вживають ці поняття адекватно.

Оцінюючи своїх товаришів і самих себе за допомогою понять «гарний», «розумний», «неслухняний», шестирічні й семирічні діти іноді намагаються розмежувати ці поняття. Це говорить про те, що їхнє відношення до інших дітей і до себе стає більше свідомим, що вони звертають увагу на різноманітні сторони особистостей своїх товаришів, з якими дитина постійно порівнюють самого себе. От приклади: «Самий гарний у нас із хлопчиків Женя. Він нікого не кривдить, він за маленьких заступається, він завжди лає ті, хто в них іграшки відбирає». «Самий розумний Іллюша. Він може рахувати до 100. Він знає

багато вулиць. Він знає багато казок і розповідей». «У нас у старшій групі хлопців гарних багато. Ліда добре малює і уміє все, усе робити. І Сергій хороший, і я. Я сама вмю розповідати». «А ще хороший у нас Юра. Він завжди на зарядці й музичних заняттях веде всіх».

При вивченні дитячих оцінних міркувань необхідно враховувати ці особливості вживання дітьми оцінних понять, тому що у вихованні особистості дитини формування понять морального порядку відіграє істотну роль.

Особливістю дитячих оцінок і самооцінок є їх емоційний характер. Дітям легко оцінити себе позитивно й важко оцінити себе негативно. Вони прибігають до безневинних хитростей, щоб не показати своїх недоліків, негативних якостей. Більшість дітей оцінює себе з позитивної сторони непрямым шляхом. На прямо поставлені питання: «а ти який? Гарний, розумний, поганий? Чому ти так уважаєш?» - діти звичайно відповідають так: «Я не знаю... Я теж слухаюся». «Я не завжди балуюся...». «А я можу рахувати до 10». «Може бути, хорошим, не знаю...».

Питання хто краще тебе? Хто краще тебе вмє що-небудь робити, наприклад, малювати співати, рахувати, чергувати? і т.п. неприємні для дошкільників, і вони неохоче відповідають на них. Багато дітей все-таки примиряються з першістю одного - двох інших дітей, але потім необхідна рішуча відповідь: «Більше ніхто». Коли Ніні були задані питання, хто самий гарний у групі і яка вона, дівчинка вирішила перемінити неприємну для неї тему розмови й замість відповіді заявила: «А до нас незабаром бабуся приїде!».

Зате на питання: «хто гірше тебе розповідає, малює, чергує?» Діти охоче відповідають, причому намагаються обґрунтувати свою оцінку. Взагалі коли мова йде про інших, діти більше балакучі: вони щирі й на позитивні оцінки, коли не доводиться порівнювати із собою, а ще більш щедрі на негативні оцінки.

На кожному етапі розвитку дитина має відомі вміння. Одні з них уже майже сформовані, інші перебувають у стадії формування, треті тільки починають формуватися. Зрозуміло, що вміння старших дітей більше різноманітні й досконалі. Цим обумовлює те, що старші діти не тільки можуть

назвати більше своїх умінь, але й те, що їхня оцінка більш змістовна, чим у п'ятирічних дітей. Численні бесіди з дітьми показують, що на загальне питання: «Що ти вмієш добре робити?» - п'ятирічні діти називають звичні, відомі їм прості вміння або дають узагальнену відповідь: «усе вмію добре робити». От їхні типові відповіді: добре вмію бігати, а більше нічого». «Добре вмію мозаїку складати, літо й зиму малювати». «Я дуже добре вмію чергувати, розносити. Мамі допомагаю розносити. Нічого я не можу погано!»

Звичайно, оцінка дитиною своїх умінь залежить і від того, у якій стадії формування вони перебувають. Якщо вміння більш-менш сформоване, то й оцінка його буде більше правильна, більше адекватна. Це відноситься до вміння бігати, стрибати, виконувати обов'язки чергових, малювати і т.д.

У міркуваннях дітей про свої вміння малювати, можна помітити наступні особливості. Якщо порівнювати оцінку дітей про своє вміння малювати з оцінкою себе, то перша виявиться більше об'єктивною. Оцінка своїх умінь у малюнку більше індивідуальна в тому розумінні, що такі якості дитини як скромність, зазнайство, боязкість, виступають у ній яскравіше, ніж в інших. Пояснити цей факт можна тим, що багато дітей рано починають малювати. Більшість малювати любить. Малювання дитини часто формується й оцінюється не тільки в дитячому садку, але й вдома, що допомагає створенню в неї певного відношення до себе, як до малювальника. Якщо конкретні факти суперечать її самооцінці, то діти, навіть розуміючи їхню справедливість, намагаються їх відвести. Тому в оцінних судженнях дітей із приводу малюнків часто зустрічаються пояснення, чому вони вважають саме так, а не інакше. Багато дітей дають двосторонню оцінку: «Добре вмію це малювати, а це гірше або погано те», «олівцями добре вмію малювати, а фарбами погано».

Залишаючись маленьким дитина не втрачає своєї емоційності в оцінці тому, що проявляється в перебільшеній позитивній оцінці самого себе. Звідси неробство виявиться останнім. У той же час старший дошкільник досить об'єктивно знає свої можливості, вміння, у нього є відома самокритичність. Тому йому не зовсім зручно поставити свій малюнок перше місце. Важко

відкрито похвалити себе, коли перед тобою безпосередні факти, які можуть викрити в неправильній оцінці.

Така загальна характеристика нормального розвитку самооцінки. Але на жаль вона поширюється не на всіх дітей. Широко відомо що існують різні індивідуальні варіанти в розвитку самооцінки. Існують діти із завищеною й заниженою самооцінкою. І в цих випадках вони будуть поводитися трохи інакше. Дитина із заниженою самооцінкою ніколи не віднесе свій малюнок на перші місця. Вона швидше за все поставить його ближче до останнього. Або взагалі не захоче брати участь у конкурсі. У той час як, дитина із завищеною самооцінкою навпаки буде всім доводити, що його малюнок краще всіх. І якщо з ним не погодяться, то він ще довгий час може ображатися, вередувати й усякими способами показувати своє невдоволення до такої несправедливості стосовно нього.

Самосвідомість - це властивість особистості, що залежить від індивідуальних особливостей дитини і, головним чином, від умов його життя, виховання й навчання. У прояві самосвідомості в дітей дошкільного віку спостерігаються прямо-таки протилежні якості. Правильно виховані діти усвідомлюють, недобре говорити неправду, що потрібно бути ввічливими, скромними, щиро визнавати свої провини й помилки: так вселяють батьки й педагоги. Але є діти, яких не правильно виховую в родині. Батьки й родичі перетворюють їх у предмет поклоніння. Всі їхні вимоги негайно задовольняються, їх захвалюють, балують. Такі діти стають примхливими, егоїстичними, розв'язними й грубими, вони не бажають підкоряться правилам, тому що в родині їм прищепили не правильну самосвідомість: зайва зарозумілість, зневажливе відношення до інших людей - дорослим і дітям.

Таким чином, для формування самооцінки важлива та діяльність, у яку включена дитина, і оцінки її досягнень дорослими й однолітками, тому що критерії самооцінки прямо залежать від дорослого й прийнятої системи виховної роботи.

Розділ II. Дослідження впливу соціальних умов на рівень самооцінки дітей дошкільного віку

2.1. Вибір методик для проведення дослідження самооцінки у дітей дошкільного віку при впливі соціальних умов

Для дослідження самооцінки дітей дошкільного віку при впливі соціальних факторів ми оберемо методика «Драбинка». Дана методика призначена для виявлення системи уявлення дитини про те, як вона оцінює себе саму, як, на її думку, її оцінюють інші люди і яке мають співвідношення між собою.

Ціль нашого дослідження є визначення особливостей самооцінки дитини (як загального відношення до себе) і думок дитини про те, як її оцінюють інші люди.

Для проведення дослідження нам необхідні такі матеріали: намальована драбинка, фігурка людини, аркуш паперу, олівець (ручка).

Процедура дослідження. Методика буде проводитись індивідуально. Процедура дослідження являє собою бесіду з дитиною з використанням певної шкали оцінок, на якій вона сама розміщає себе й приблизно визначає те місце, куди її поставлять інші люди.

Проведення тестування буде проводитись так: дитині даємо листок з намальованою на ньому сходами й пояснюємо значення сходів. Тобто на самій нижній сходинці знаходяться найгірші (злі, заздрі й т.д.) хлопчики й дівчатка, на другій сходинці – трохи кращі, на третій ще краще і так далі. А от на самій верхній сходинці знаходяться самі-самі розумні (гарні, добрі) хлопчики й дівчатка. Важливо, щоб дитина правильно зрозуміла розташування на сходах, тому можна його про це перепитати.

Важливо простежити, чи правильно зрозуміла дитина наше пояснення. Якщо буде потреба, то повторимо його ще раз. А потім запитаємо, на якій сходинці стояв би він сам? Нехай намалює себе на цій сходинці або поставить лялечку.

У нашому дослідженні приймали участь 10 дітей середньої та старшої групи дитячого садка № 5.

Другим методом дослідження самооцінки у дітей дошкільного віку (при впливі соціальних умов) є методика Дембо-Рубінштейна.

Дана методика заснована на безпосередньому оцінюванні (шкалюванні) випробуваними ряду особистих якостей дітей дошкільного віку, таких як любов батьків, вміння багато робити своїми руками, авторитет у однолітків, уміння допомагати батькам, зовнішність, впевненість у собі. Обстежуваним пропонується на вертикальних лініях відзначити певними знаками рівень розвитку в них цих якостей (показник самооцінки). Кожному дитині необхідно допомогти із проведенням тестування, необхідно взяти бланк методики, що містить інструкцію й завдання і допомогти дошкільнятам.

Методика може проводитися як фронтально - із цілою групою, так і індивідуально.

2.2. Аналіз отриманих результатів

Аналіз результатів методики «Драбинка».

Критерії оцінювання:

Якщо дитина ставить себе на першу, 2-у, 3-у сходинку знизу, то у неї занижена самооцінка.

Якщо на 4-у, 5-у, 6-у, 7-у, то середня (адекватна).

А якщо стоїть на 8-й, 9-й, 10-й, те самооцінка завищена.

Але для дошкільнят завищеною вважається самооцінка, якщо маля постійно ставить себе на 10-у сходинку.

З проведеного дослідження маємо наступні результати:

- троє дітей відзначили себе на найвищій сходинці, а це говорить про те, що у цих дітей надто завищений рівень самооцінки. Причини можуть бути самі різні: надмірну увагу батьків (дорослих) до своїх дітей, тобто хвалити і за погане і за хороше; надмірне завалення, баловання своїх дітей;

- четверо дітей розташували фігурку людини на 4, 7, 8 сходинках, це говорить про те, що цих дошкільнят правильна (адекватна) самооцінка. Це зумовлено правильним вихованням батьків дітей та вихователів у дитячому садку.

- троє дітей поставили себе на найнищу сходинку – це говорить про те, що у цих дітей проблеми із самооцінкою. Це може бути пов'язано з вихованням батьками, ставленням у групі однолітків і т.д.

Обробка й інтерпретація результатів методики Дембо-Рубінштейн

Обробка проводиться по шести шкалах. Кожна відповідь виражається в балах. Довжина кожної шкали 100мм, відповідно до цього відповіді дошкільнят одержують кількісну характеристику (наприклад, 54мм = 54 балам).

По кожній із шести шкал визначити висоту самооцінки - від «0» до знака «-».

Висота самооцінки

Кількість балів від 45 до 74 («середня» і «висока» самооцінка) засвідчують реалістичну (адекватну) самооцінку.

Кількість балів від 75 до 100 і вище свідчить про завищену самооцінку й вказує на певні відхилення у формуванні особистості. Завищена самооцінка може підтверджувати особистісну незрілість, невміння правильно оцінити результати своєї діяльності, порівнювати себе з іншими; така самооцінка може вказувати на істотні перекручування у формуванні особистості - «закритості для інших», нечутливості до своїх помилок, зауваженням і оцінкам навколишніх.

Кількість балів нижче 45 вказує на занижену самооцінку (недооцінку себе) і свідчить про крайнє неблагополуччя в розвитку особистості. Ці діти становлять «групу ризику», їх, як правило, мало (але вони є!). За низькою самооцінкою можуть ховатися два зовсім різних психологічних явища: справжня непевність у собі й «захисна», коли декларування (самому собі) власного невміння, відсутності здатності й тому подібного дозволяє не додавати ніяких зусиль.

У табл. дані кількісні характеристики рівня самооцінки, отримані для дітей 5-7 років дитячого садка № 5 (10 чоловік).

Таблиця. Кількісні характеристики рівня самооцінки учнів 5-7 років дитячого садка № 5

Параметр	Кількісна характеристика (бал)			
	низький	середній	високий	дуже високий
Рівень самооцінки	Менш 45	45-59	60-74	75-100

Як бачимо з проведеного тестування, у дітей дошкільного віку дуже різний рівень самооцінки. Самооцінку з раннього дитинства формує виховання. Низька самооцінка не дає здатностям дитини повністю розкритися. А занадто висока думка про себе може бути небезпечною: дитина буде приписувати собі неіснуючі достоїнства й нереальні перспективи, а потім, у майбутньому, страждати, коли життя почне все розставляти на свої місця.

Часто батьки придумують, яким повинна бути дитина в ідеалі, а, коли вона не відповідає їхнім мріям, дорікають його за це, не помічаючи достоїнств, які просто не були включені в їх, батьківські, плани. Тому, щоб у дитини не виховалося низької самооцінки й відчуття непотрібності, не варто покладати на неї якихось величезних надій, щоб згодом не прийти до розчарування. І, навпаки, потрібно старанно помічати достоїнства, відкривати в дитині йому притаманні риси.

Похвала й критика теж повинні мати розумне співвідношення: не можна все, що робить дитина, беззастережно хвалити, але й лаяти за все підряд - теж не треба. Якщо критика буде перевищувати похвалу, то дитина почне уникати спілкування з батьками. І, критикуючи дитину (якщо є в цьому необхідність), потрібно знайти, за що її можна похвалити, наприклад, за самостійність, за розум, силу волі. Більше того, наприкінці розмови потрібно виразити щиру надію, що дитина зрозуміла критику й швидко все виправить.

Особливо акуратно потрібно поводитися з дітьми, якщо їх двоє і більше. Є батьки, які відверто порівнюють дітей, ставлять одного іншим у приклад.

Звичайно, це відображається на самооцінці дітей, викликає в них почуття заздрості, сумнів у батьківській любові й відвертій ворожості до того, кого постійно звеличують.

Виховання самооцінки в дитині - одне з найважливіших завдань для її майбутнього життя.

Велике значення в становленні самооцінки має стиль сімейного виховання, прийняті в родині цінності.

Дошкільник бачить себе очима близьких дорослих, його що виховують. Якщо оцінки й очікування в родині не відповідають віковим і індивідуальним особливостям дитини, його знання про себе здаються перекрученими.

М.І. Лисина простежила розвиток самосвідомості дошкільників залежно від особливостей сімейного виховання. Діти з точною самооцінкою про себе виховуються в родинях, де батьки приділяють їм досить багато часу; позитивно оцінюють їх фізичні і розумові дані, але не вважають рівень їхнього розвитку вище, ніж у більшості однолітків; прогнозують гарну успішність у школі. Цих дітей часто заохочують, але не подарунками; карають, в основному, відмовою від спілкування. Діти із заниженою самооцінкою себе ростуть у родинях, у яких з ними не займаються, але вимагають слухняності; низько оцінюють, часто дорікають, карають, іноді - при сторонніх; не очікують від них успіхів у школі й значних досягненнях у подальшому житті.

Від умов виховання в родині залежить адекватне й неадекватне поводження дитини.

Діти, у яких занижена самооцінка, незадоволені собою. Це знаходиться в родині, де батьки постійно карають дитину, або ставлять перед ним завищені завдання. Дитина відчуває, що вона не відповідає вимогам батьків.

Неадекватність також може проявлятися із завищеною самооцінкою. Це відбувається в родині, де дитину часто хвалять, і за дріб'язки й досягнення дарують подарунки (дитина звикає до матеріальної винагороди). Дитину карають дуже рідко, система вимог дуже м'яка.

Адекватна самооцінка - тут потрібна гнучка система покарання й похвали. Виключається замилювання й похвала при ньому. Рідко даруються подарунки за вчинки.

У родинях, де ростуть діти з високою, але не із завищеною самооцінкою, увага до особистості дитини (її інтересам, смакам, відносинам із друзями) сполучаються з достатньою вимогливістю. Тут не прибігають до принизливого покарання й охоче хвалять, коли дитина того заслуговує. Діти зі зниженою самооцінкою (не обов'язково дуже низкою) користуються вдома більшою волею, але ця воля, по суті, - безконтрольність, слідство байдужості батькам до дітей і друг до друга.

Таким чином, для того, щоб максимізувати позитивні й звести до мінімуму негативний вплив родини на виховання дитини необхідно пам'ятати внутрісімейні психологічні фактори, що мають виховне значення:

- Приймати активну участь в житті сім'ї;
- Завжди знаходити час, щоб поговорить з дитиною;
- Цікавитись проблемами дитини;
- Не чинити на дитину ніякого тиску, допомагаючи їй тим самим самостійно приймати рішення;
- Мати уяву про всі етапи в житті дитини;
- Поважати право дитини на власну думку;
- Уміти стримувати особисті інстинкти і відноситися до дитини як до рівноправного партнера, який просто поки що володіє меншим життєвим досвідом;
- З повагою відноситись до прагнення всіх інших членів сім'ї робити кар'єру і самовдосконалюватись.

2.3. Рекомендації батькам, які зацікавлені в формуванні адекватної самооцінки у дошкільників

Не потрібно оберегати дитину від повсякденних справ, не прагніть вирішувати за неї всі проблеми, але й не перевантажувати її. Нехай маля допоможе зі збиранням, сам полле квітку, одержить задоволення від зробленого й заслужену похвалу. Не потрібно ставити перед ним непосильні завдання, для виконання яких він ще просто не доріс.

Не можна перехвалювати дитину, але й не можна забувати заохочувати коли вона цього заслуговує. Якщо маля давно вміє саме їсти ложкою, не потрібно щораз за це хвалити, але якщо в нього вийшло поїсти акуратно, не розмазавши кашу по всьому столі, обов'язково необхідно відзначити це досягнення.

Необхідно заохочувати дитину ініціативу.

Не можна забувати, що маля уважно спостерігає за Вами. Необхідно показувати своїм прикладом адекватність відносини до успіхів і невдач. Порівняємо: "У мами не вийшов пиріг, ну нічого, наступного разу покладемо більше борошна" / "Жах! Пиріг не вийшов! Ніколи більше не буду пекти!"

Не порівнюйте дитину з іншими дітьми. Порівнювати треба його із самим собою (тим, який він був учора або буде завтра).

Не треба боятись щиро любити свою дитину й показувати йому свою любов!

Ігри, які допоможуть краще довідатися свою дитину, сформувати й підтримати в ній адекватну самооцінку

"Ім'я"

Можна запропонувати дитині придумати собі ім'я, що вона хотіла б мати, або залишити своє. Запитаєте, чому йому не подобається або подобається його ім'я, чому б він хотів, щоб його називали по-іншому. Ця гра може дати додаткову інформацію про самооцінку маляти. Адже часто відмова від свого

імені означає, що дитина незадоволена собою або хоче бути краще, ніж тим, ким він є зараз.

"Програвання ситуацій"

Дитині пропонуються ситуації, у яких вона повинна зображувати самого себе. Ситуації можуть бути різними, придуманими або взятими з життя дитини. Інші ролі при розігруванні виконує один з батьків або інших дітей. Іноді корисно мінятися ролями. Приклади ситуацій:

- Ти брав участь у змаганні й посів перше місце, а твій друг був майже останнім. Він дуже розбудувався, допоможи йому заспокоїтися.

- Мама принесла 3 апельсини, тобі й сестрі (братові), як ти поділиш їх? Чому?

- Хлопці із твоєї групи в дитячому садку грають у цікаву гру, а ти спізнився, гра вже почалася. Попроси, щоб тебе прийняли в гру. Що будеш робити, якщо діти не захочуть прийняти тебе? (Ця гра допоможе дитині освоїти ефективні способи поведження й використовувати їх у реальному житті.)

"Жмурки"

Не треба дивуватись, ця стара, всім відома гра дуже корисна: вона допоможе дитині відчувати себе в ролі лідера, що може, у випадку успіху, значно впливати на самооцінку. Можна грати в класичні "Жмурки" (із зав'язаними очима "жмурка" шукає дітей по голосу й відгадує на дотик, хто це); можна дати в руки дітям дзвіночок і т.д.

"Дзеркало"

У цю гру можна грати вдвох з дитиною або з декількома дітьми. Дитина дивиться в "дзеркало", що повторює всі його рухи, жести, міміку. "Дзеркалом" може бути батько або інша дитина. Можна зображувати не себе, а кого-небудь іншого, "Дзеркало" повинне відгадати, потім можна помінятися ролями. Гра допомагає дитині відкритися, відчувати себе більш вільно.

Можна пограти й в "Прятки", і в "Магазин", і просто надувати кулі, хто швидше. Головне, щоб дитина успішно справлявся із завданнями і навчалась гідно програвати.

Висновки

У психічному розвитку людини, розвиток і формування вмінь відіграє найважливішу роль. Цінність особистості людини вимірюється в більшій мірі тому, що, як і для чого він уміє робити. Тому в утримуванні самосвідомості людини усвідомлення їм своїх умінь займає одне з важливих місць. Правильне усвідомлення своїх умінь є не тільки засобами й умовою успішного навчання, але має також велике виховне значення, як фактор формування кращих якостей особистості.

Відомо, що дитяча оцінка й самооцінка формується тільки при спілкуванні дитини з іншими людьми. Уже перші свідомі активні прояви дитини одержують із боку навколишні дорослі оцінки у вигляді осудження або підбадьорення. Надалі роблячи яку-небудь дію, дитина раз у раз чує: «це добре», «це погано», «цього не можна робити». Все психічне життя дитина розвивається під впливом оцінок навколишніх; кожний новий досвід, нове знання, уміння, набуте дитиною, оцінюється навколишніми. І незабаром дитина сама починає шукати оцінку своїх дій, підкріплення правильності або не правильності пізнаваної нею дійсності.

Особливістю дитячих оцінок і самооцінок є їх емоційний характер. Дітям легко оцінити себе позитивно й важко оцінити себе негативно. Вони прибігають до безневинних хитростей, щоб не показати своїх недоліків, негативних якостей. Більшість дітей оцінює себе з позитивної сторони непрямым шляхом. На прямо поставлені питання: «а ти який? Гарний, розумний, поганий? Чому ти так уважаєш?» - діти звичайно відповідають так: «Я не знаю... Я теж слухаюся». «Я не завжди балуюся...». «А я можу рахувати до 10». «Може бути, хорошим, не знаю...».

Дошкільний вік характеризується виникненням нової соціальної ситуації розвитку. У дитини вже з'являється коло елементарних обов'язків. Змінюються взаємини з дорослими, набуваючи нових форм: спільні дії поступово змінюються самотійним виконанням дитиною вказівок дорослого.

З'являється можливість систематичного навчання згідно з певною програмою, хоча останню можна реалізувати лише в тій мірі, в якій вона стає власною програмою дитини.

Окрім того, в цьому віці дитина вже вступає в певні стосунки з однолітками, що також визначає ситуацію її розвитку.

Внутрішня позиція дошкільника стосовно інших людей характеризується передусім усвідомленням власного "Я" та своїх вчинків, величезним інтересом до світу дорослих, їхньої діяльності та взаємин.

Особливості соціальної ситуації розвитку дошкільнят виражаються в характерних для них видах діяльності, передусім у сюжетно-рольовій грі, яка створює сприятливі умови для доступного в цьому віці освоєння зовнішнього світу.

Для дослідження впливу соціальних умов на півень самооцінки дітей дошкільного віку ми обрали методику «Драбинка» та методику Дембо-Рубінштейна.

За результатами проведених досліджень, можемо сказати, що на рівень самооцінки дошкільнят прямо впливає середовище, в якому вони ростуть, виховуються та стають дорослішими.

Таким чином, для формування самооцінки важлива та діяльність, у яку включена дитина, і оцінки її досягнень дорослими й однолітками, тому що критерії самооцінки прямо залежать від дорослого й прийнятої системи виховної роботи.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні - К., 1999.
2. Болтарович З. Традиції сімейного виховання // Народна творчість та етнографія. - 1993. - № 2.
3. Буре Р. С., Островская Л. Ф. Воспитатель и дети. - М., 2003.
4. Виховання дошкільників в праці / За ред. З. Н. Борисовой - К., 2002.
5. Вільчковський Е. С. Критерії оцінювання стану здоров'я, фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей дошкільного віку. - К., 1998.
6. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. - Л., 1998.
7. Денисенко Н. Впровадження програми з валеології // Дошкільне виховання. - 1998. - № 9.
8. Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття» // Освіта. - 1993. - № 44-46.
9. Дитина: Орієнтовний зміст виховання і навчання дітей 3-7 років у дитячих закладах. - К., 1992.
10. Єфименко М. М. Театр фізичного виховання та оздоровлення дошкільників. - К., 1995.
11. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2006. - 112с.
12. Изард К.Э. Психология эмоций. СПб, изд. Питер, 2000.
13. Киричук О. В. Філософія освіти і проблеми виховання // Нові технології навчання. - К., 1997.
14. Козлова С. А., Куликова Т. А. Дошкольная педагогика. - М., 2002.
15. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / Наук, ред. О. Л. Кононко. - К., 2003.
16. Кононко О. Л. Стратегічна мета виховання - життєва компетентність дитини // Дошкільне виховання. - 1999. - № 5.
17. Концепція безперервної системи національного виховання. - К., 1994.

18. Концепція дошкільного виховання в Україні - К., 1993.
19. Люблинская А.А. Детская психология. - М., 1994.
20. Малятко: Програма виховання дітей дошкільного віку. - К., 1999.
21. Маралов В.Г. Основы самопознания и саморазвития. - М., 2002.
22. Островська Л. Ф. Виховання культури поведінки дошкільників. - К., 1975.
23. Парамонова Л. А., Протасова Е. Ю. Дошкольное и начальное образование за рубежом. - М., 2001.
24. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / За ред. Т.І. Пашукової - 2-ге вид., стер. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2006. - 203 с.
25. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників. - К., 1993.
26. Про дошкільну освіту: Закон України - К., 2001.
27. Психологические тесты. В 2 т. / под ред. А.А. Карелина. - М. : Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2005. - Т. 2. - 247 с.
28. Психологические тесты. В 2 т. / под ред. А.А. Карелина. - М.: Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2005. - Т. 1. - 312 с.
29. Сковорода Г. Пізнай у собі людину. - Л., 1995.
30. Смирнова Е.О. Детская психология. -- М., 2003.
31. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка. - К., 1996.
32. Урунтаева Г.А. Психология дошкольника. Хрестоматия. - М., 1997.
33. Формирование взаимоотношений дошкольников в детском саду и семье. - К., 1987.